

MAX WEBER VE EROL GÜNGÖR'ÜN "TARİHÇİ" YAKLAŞIMLARININ SOSYOLOJİK YORUMU

Arş. Gör. Halil MUTİOĞLU (*)

"Her milletin kendine has fikirleri ve hisleri olmasaydı, içtimaiyet ilmi (sosyoloji) hayvanat ilmi (zooloji) ile garip bir şekilde içiçe bulunurdu."

Said Halim Paşa

Bu yazının amacı Türk sosyoloji literatüründe adına çokça rastlanan Max Weber'le, Erol Güngör'ün tarihçi görüşlerinin karşılaştırılması, sosyolojik olarak yorumlanması ve Türkiye'de sadece rahmetli Sabri Ülgener olarak bilinen Weber'ci okulun bir mensubu olan Erol Güngör'ün de hatırlatılmasıdır.

Yazımızda ilk önce Tarih ve Sosyoloji üzerinde durulacak daha sonra Weber ve Güngör'ün tarihçi yaklaşımları ele alınıp belli sonuçlara varılmaya çalışılacaktır.

Tarih ve Sosyoloji

Sosyoloji ile ilgili kaynak kitaplarda bu bilim dalının birçok tanımı vardır. Ama en genel olarak sosyolojiyi "**cemiyetlerin ve sosyal hadiselerin ilmi**" olarak tarif edebiliriz.

Sosyoloji sosyal hadiselerin ilmi olduğuna göre, sosyologlar her bir sosyal realitenin bilinen kendi sahasındaki faktörlerden "**önceki**" faktörleri de tanımak zorundadırlar. Bu ise tarih bilmek ve okumakla olur.

İnsanların birlikte yaşamalarının bir sonucu olarak doğan sosyoloji ilminin bilgileri ve tarih içinde geriye doğru yapabileceğimiz bir gezide ne kadar eskiye gidebilirsek gidelim "**insanı**" hep diğer insanlarla bera-

---

(*) S. Ü. Fen - Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

ber bir grup içinde yaşarken buluruz. Birlikte yaşayan insanlar da daima sosyolojinin konusunu oluştururlar.

Tarih sadece geçmişle de ilgili değildir. Çünkü şimdiki zaman geçmiş zaman'ların gerekli bir sonucudur, ve onlarla ilişki halindedir, ve her tarihi dönem bir sonraki dönemin nedenlerini de içinde taşır.

Sosyolojinin konusunu oluşturan her sosyal olgu tarihle de ilgilidir, aynı zamanda tarihle ilgili her olgu da sosyal bir olgudur.

Bu bize **"tarihsiz sosyoloji ve sosyolojisiz tarih"**in (1) olamayacağını gösterir.

Bir sosyal organizasyondaki ilişkileri sadece şimdiki zamanı ele alarak açıklamak ve bu ilişkilerin sadece maddî görünümünü tasvir etmek bir sosyolog için en gerçeksiz bir sonuç ve en kötü bir soyutlama uydurmak demektir.

Şunu iddia edebiliriz ki, tarihle ilgili veriler ve tarihle ilgili gereçler olmadan hiç bir sosyal olgu, hiç bir sosyal organizasyon anlaşılabilir ve açıklanamaz.

Wright Mills'in (2) dediği gibi **"sosyolog tarihten kopmuşsa ve insan konularına tarihsel bir düşünüşle yaklaşmazsa bugün araştırmalarına yön verecek olan sorunları gereği gibi temellendiremez."**

Sosyolog tarihten kopmamalıdır, ama sosyologun görevi de genel tarih kitapları yazmak değildir. Aslında sosyoloji araştırması nispeten küçük bir realite parçasının problemlerini, bunları doğuran sebepleri teşhis etmek sureti ile çözüm bulma hedefini güder ya da gütmelidir. Fakat bu realite parçasının daha büyük bir realitenin içinde yer aldığı da unutmamak, ele alınan meselenin tarihî boyutundan kopmamak gerekir.

"Zamanlı ve mekanlı bir küçük realitenin meselelerini aydınlatmak üzere ampirik araştırma yapacak olan bir araştırmacı zaman ve mekan bakımından daha kapsamlı, daha büyük bir çerçeve için geçerli olan genel sebep - netice ilişkilerini tanımakla (en azından ele aldığı konunun ya da sosyal problemin tarihî gelişme seyrini bilmekle) bu küçük realitenin problemlerine daha vukufu olarak eğilebilir." (3)

(1) ERGUN, Doğan, **Sosyoloji ve Tarih**, İstanbul, Der Yayınları, 2. Baskı, 1982, s.22.

(2) Wright Mills (1916 - 1962). ABD'li sosyolog. Deneysel Amerikan sosyolojisini eleştirmiş ve sosyal bilimcilerin iktidarda söz sahibi olmasını önermiştir. Başlıca eserleri: **The Power Elite**, 1956, **White Collar** 1951, **The Sociological Imagination**, 1959'dır.

(3) BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan, **Sosyal İlimler Metodolojisi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1982, s. 133.

Sağlam sosyal araştırmaların en önemli Őartlarından biri tarihe bir mŐshahede sahası olarak bakabilmektir.

Her sosyal hadisenin bir başka sosyal hadisenin eseri olduğu metodolojik bir hakikattir. Bu birbirinin nedeni ve sonucu olan sosyal hadiseler ise aynı zamanda tarihin de konusunu oluŐturmaktadır.

Yapacağımız sosyoloji çalıŐmalarında ele alacağımız konunun, tarihi boyutunun bir değer taŐıyabilmesini ve bize, ele aldığımız konuda, teori kurmamıza yardımcı olabilmelerini istiyorsak belli bir zamandaki olayları, olguları ve sosyal deđiŐmeleri bugŐnŐn Őartlarına göre değil, fakat meydana geldikleri devrin Őartlarına göre yorumlamamız ve hipotezlerin dayandırılacağı teorinin tarihi, teŐhislerin hepsinden çıkan ortak ve soyut sebep - netice ilişkilerini ortaya koyması ve istatistik teknikler uygulanarak ele alınan konunun sinanması lazımdır.

BugŐn sosyolojinin en önemli tartışma konularından biri **"batılı bilim adamlarının kendi cemiyetleri ve kendi tarihlerini dikkate alarak inŐa etmiş oldukları nazariyelerin"** (4) bizim için geçerli olup olmayacağının tartıŐılmasıdır.

NASIL BİR TARİH ANLAYIŞI?

"Herhangi bir budala tarih yapabilir ancak onu yazmak için deha gereklidir."

Oscar WILDE

DŐnyadaki geliŐmelerin herkesin benimseyeceği bir **"tarafsız"** tarihini yazmak mŐmkŐn değildir.

Bu imkansızlığın yanında, aslında tarih bilgisi geçmiş hakkında bağlantılı, ahenkli, anlaşılır bir bilgi formu olma özelliğini korur. Geçmişle ilgili bilgilerden ne beklediğimiz ise bizim geçmiŐi nasıl bildiğimize bağlıdır.

Geçmişle ilgili bilgilerimiz ise ardarda gelen sosyal olguların ve olayların organik devamlılığı üzerinde temellenmiŐtir.

---

(4) MERICŐ, Őmid. **Cevdet Paşa'nın Cemiyet ve Devlet GŐrŐŐŐ, İstanbul, ÖtŐken Yayınevi, 2. Baskı, 1979, Őnsöz.**

Milletlerin kendi tarihlerinden kaçmaları mümkün değildir. Bir batılı yazarın dediği gibi **"Tarih olduğuna inana geldiğimiz, ama çok az veya hiç değeri olmayan şeyden bile yalnızca geçmişimizin bilgisi, bizi kendi önyargılarımıza olan tutsaklıktan kurtarır ve gerçek aydınlığa götürür."** (5)

Oscar Wilde'in (6) dediği gibi **"tarih yazmak için deha olmak gerekir."**

Tarihle ilgili bütün kitapların arkasında tamamen objektif olma ihtimalinin bulunduğu yolundaki inanç ise aslında batıl bir inançtır.

Sosyal bilimler alanında objektiflik fen bilimlerinden daha farklı bir anlam taşır. Araştırmacı bir dönemin ya da bir konunun seçiminde ve onu ele alış yönteminde bilinçsizce kendi görüşünü kendi ilgi alanlarını kendi çevresi ile uyum sağlayan belli bir tür davranışı gösterebilir.

Tam tarafsız tarihçi incelemeleri basılmamış ve yazıcısı da **"melek"** olan çalışmalardır. Mark Twain'in (7) dediğine göre **"şüphesiz o bile şeytan için önyargı sayılabilecek inançlara sahiptir."**

Tarihi inceleme büyük ölçüde nedenlerin incelenmesidir, aksi takdirde yapılan historiyoğrafi yani vakanüvislik olur.

Tarihcinin nedenleri incelerken **"nesnel"** davranamayacağı kişisel **"değer yargılarının"** etkisi altında kalacağı öne sürülebilir. Aslında bütün insanbilimlerinde değer yargıları sorunu üzerinde karışık bir tartışma vardır ve özellikle tarihte kendi konusu olan geçmişin yorumunun anahtarı paradoksal olarak bugün ile gelecektedir.

Tarihin bu paradoksal yapısı yanında sosyolojinin iki önemli tehlikeyle yüzyüze olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar aşırı teorik olma - sosyolojinin tarih içinde kaybolması - tehlikesi ve ikincisi de aşırı ampirik olma - sosyolojinin tarihten bütünüyle kopması - tehlikesidir. Bunların birincisi, genel olarak toplum hakkındaki soyut ve anlamsız genellemeler içinde kaybolmak tehlikesidir.

Büyük harf ile **"Toplum"**, büyük harf ile **"Tarih"** kadar yanıltıcı ve

---

(5) THAMSON, David. **Tarihin Amacı**, Çev. Salih Özbaran, 1983. Ege Üniversitesi Yayınları No: 20, s. 6.

(6) Oscar Wilde (1854 - 1900). İrlanda asıllı İngiliz yazar ve estetikçi. Eserleri, düşünceleri ve hayat biçimiyle XIX. yüzyılın sonunda en çok ilgi çeken sanatçılardan biri olmuştur. Başlıca eserleri: **Salomé** 1893, **An Ideal Husband** 1895, **Poems** 1881'dir.

(7) Mark Twain (1835 - 1910). ABD'li yazar. Çocukluk serüvenlerini anlatan romanlarıyla ABD'nin en popüler yazarlarından biri olmuştur. Başlıca eserleri: **The Adventures of Tom Sawyer** 1876, **The Adventures of Huckleberry Finn** 1884, **Life on the Mississippi** 1883.

yanlıştır. Bilimin konusu olan **"Bir"** toplum ya da **"Bir"** tarih yoktur. Toplumlar ve tarihler vardır.

Ayrıca sosyolojinin günümüzde toplumun yeniden düzenlenmesiyle ilgili bir dizi teknik soruna bölünmesi, sosyolojinin bütüncü karakterini kaybedebileceği görünümünü vermektedir.

Sosyoloji herbiri tek olan özel tarihî geçmişleri ve nitelikleri ile şekillenmiş tarihî toplumlarla ilgilenirken sosyologlar da çalışmalarının çoğunu **"sosyal yapı"** ve **"sosyal değişmeye"** yönlendirmişlerdir. Bunun yanında sosyolog tarihle de ilgilenir. Sosyolog, sosyoloji aracılığıyla önce, tarihe genel bir anlam ve bunun içinde bazı açıklayıcı temel yasalar getirmek çabasıdadır. Bu açıdan sosyoloji ile tarih arasında bir ilişki kurulmuştur. Bununla beraber sosyolojinin ilgi alanı olan sosyal ilişkiler bir sosyal birikimin, başka deyişle tarihin ürünüdür.

Günümüz tarihçisi için de günümüz sorunları en az tarih bilgisinin kendisi kadar önemlidir. Bu nedenle tarihçi Braudel'in (8) dediği gibi **"günümüz sorunlarına bakış açısı kadar tarih anlayışı hatta tarihçi sayısı kadar tarihi ele alış biçimi bulunmaktadır."** (9)

Gerçek bir tarihçi bir tarih anlayışına sahiptir. Bu anlayış çalışmalarına yön verecek ve elde ettiği sonuçları değerlendirmesine yarayacaktır. Her tarih anlayışı ise bir sosyoloji sistemidir.

Max Weber ve Erol Güngör'de Tarih

Yukarıda Annales Okulu'nun en önemli temsilcisi olarak selamladığımız Fernand Braudel **"tarih ve sosyoloji aynı kumaşın tersi ve yüzü gibidir"** der.

Özellikle Türk sosyologları için tarih daha başka ve önemli bir önceliğe sahiptir. Cahit Tanyol **"batıda sosyolojinin felsefi bir geleneği varken, bizde bu geleneğin yerini tarih almıştır"** (10) diyerek tarihin sosyologlar için önemini dile getirmektedir.

(8) Fernand Braudel (1902 - 1985). Fransız tarihçi. Annales Okulu'nun önde gelen temsilcisi. Annales Okulu 1929'da Strasbourg kentinde yayımlanmaya başlayan **Annales d'Histoire Economique et Sociale** (İktisadi ve Sosyal Tarih Yıllığı) adlı dergi etrafında toplanan tarih okulunun genel adıdır. Braudel'in başlıca eserleri: **II. Philippe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası** 1949, **Uygarlık, İktisat ve Kapitalizm** 1978, **Avrupa, Evren, Zaman, İnsanlar** 1982'dir.

(9) SEZER, Baykan. **Sosyolojinin Ana Başlıkları**, 1985, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 3217, s. 52.

(10) Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu** adlı kitabında "klasik Osmanlı tarihçileri ileri ve bilgili bir uygarlığın ürünüdürler" diyor. S. 327.

Sosyologlar için alan çalışması yapmak ne kadar önemliyse, tarihimizden kaynaklanan teorilerden yola çıkarak bu araştırmaları sürdürmek de o kadar önemlidir. Bu tür çalışmaları, Türk tarihinde din ve ekonomiyle ilgili çözümlenmeleri yani **"zihniyet araştırmaları"**nı Weber'in yaklaşımıyla protestanlık ve kapitalizm arasındaki benzer ilişkiyi, bizim kavramlarımızla Türk tarihine uygulamış olan Sabri Ülgener'de görüyoruz.

Weber ve Sabri Ülgener arasındaki bu ilişkiye benzer bir ilişkiyi biz yine Max Weber ve Erol Güngör arasında kurabiliriz.

"Güngör politikanın her yere bulaştığı bir dönemde, ilim kürsüsünü siyaset kürsüsüne tercih etmiş ve gündelik politikaya hiçbir zaman karışmamıştır. Bu bakımdan ona Türkiye'nin Weber'i dir dersek ruhunu muazab etmiş olmayız sanırım." (11)

Biri Türkiye'de, biri Almanya'da, biri XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyılın başında, diğeri XX. yüzyılın tam ortasında yaşamış olan bu iki insan arasında nasıl paralellikler kurulabilir?

Evela hayat hikayeleri benziyor. Her ikisi de cemaatçi bir yapıdan cemiyetçi bir yapıya geçen toplumlarda yaşıyorlar. Her ikisi de başlangıçta hukuk öğrencisi ama sonradan tarih ve felsefe konularına ilgi duyuyorlar. Her ikisi de kendi kültürlerinin eski dillerine aşinalar. Her ikisi de kendi kültürlerinin kökenlerini merak etmişler ve bu konuda eserler kaleme almışlar. Her ikisi de politikaya yakın ilgi duydukları halde aktif politikanın dışında ilim kürsüsünü tercih etmişlerdir. Her ikisi de pek çok kuşağın başka türlü okuyup başka sorular yöneltip başka şekilde yorumlayacağı, zengin eserlerin sahipleri. Her ikisi de milliyetçi, ama ferdî özgürlük için de savaşıyorlar. Her ikisi de kendi milletlerinin misyonuna inanıyor. Her ikisinde tarih ve tarih anlayışıyla ilgili önemli ve benzer görüşleri var.

Bu yazımızda Weber ve Güngör'ü yukarıda saydığımız bütün benzerlikleri açısından değil sadece tarih ve tarih anlayışlarının benzerliği açısından karşılaştıracacağız.

Hem Weber, hem de Güngör hayatlarını okuma yazma ve düşünme esasına göre düzenlemişlerdi. Bu bakımdan ikisi de fikir ve düşünce adamı olma yolunda kısa zamanda önemli yollar katetmişlerdir.

Güngör lisedeyken **"Kırşehirlioğlu"** ismiyle **Türkiye'de Yabancı Misyonerlerin Faaliyetleri** diye bir kitap yazmıştır.

Weber de çok genç yaşlarda, 13 yaş civarında **Alman Tarihi'nin Seyri**

---

(11) MERİÇ, Ümid. "Erol Güngör'ü Anarken", **Dağarcık Dergisi**, Sayı: 3 - 5, Haziran 1984, s. 8.

Üstüne adlı kitabı yazdı. Bu kitabın alt başlığı ise **Kayzer ve Papa'nın Konumlarının Özel Olarak İncelenmesi** dir. (12)

Weber'in bu ilk çalışmalarından sonraki akademik çalışmalarının başlıklarından onun tarihle ne kadar yakından ilgilendiğini bulabiliriz.

1889'daki **Ortaçağ Ticaret Şirketlerinin Tarihi Üzerine** başlıklı doktora ve 1891'de **Kamu Hukuku ve Özel Hukuk Açısından Roma'nın Tarım Tarihinin Anlamı** adlı doçentlik tezleri bunun en güzel örnekleridir.

Weber Almanya'da Güngör Türkiye'de sanayi toplumunun doğuşuna tanık olmuşlardır. Ayrıca her ikisi de ayrı zamanlarda ayrı yerlerde ama nitelik olarak aynı boyutlarda bir şehir hayatının doğuşunu izlemişlerdir. Küçük çapta ticaretle meşgul olan ve kırsal pazarlara sınıksız bağlı küçük kasabaların ve küçük eşrafın geleneksel Almanya'sı ve Türkiye'si büyük şehirlerin ülkeleri durumuna geliyorlardı. Yani ikisi de sürekli değişen muazzam bir enerjinin etkisi ile pek çok şeyin belirsiz ve değişken olduğu toplumlarda yaşamışlardır.

Weber ve Güngör sosyal bilimleri tarihsel biçimler olarak değerlendiriyorlardı. Her ikisi de tarihi bütünlüğü içinde görebilmiş ve ona sosyolojik yöntemin temellerini oluşturmada önemli bir yer vermişlerdir.

Weber ve Güngör'e Göre Kültür İlimleri ve Tarih

Sosyoloji XVIII. ve XIX. yüzyıllarda, Fransız sosyologları tarafından, deney ve akıl yürütme üzerinde kurulmak istenmiştir. Bu özelliklerinden dolayı Fransız sosyolojisi "**pozitivizm**" içinde doğmuştur, diyebiliriz.

İngiliz ve Amerikan sosyolojisinin kurucuları ise sosyolojilerini Darwinizm'in biyolojik evrimciliğinin çevresinde temellendirmek istediler.

Bu ekolün sahipleri evrimci biyolojinin teorik şemalarını ve yöntemini taklit ederek, aktararak sosyolojiyi bir tabiat bilimi yapmaya çalıştılar.

Alman sosyolojisi ise belli ölçüde bu tavırlara bir tepki olarak doğdu.

Alman sosyoloji anlayışının temel görüşü, bütün insan bilimleri özellikle, tarih ve sosyolojinin, tabiat bilimlerinden hem konu ve hem de yöntem bakımından farklı olduğudur.

Bu anlayışa göre insan toplumları vardır ve onlardan her biri kendine özgü bir tarih içinde oluşmuş ve gelişmiştir.

Toplum özel koşullar içinde bulunan kurumları, sanatları, ahlak gibi

(12) WEBER, Max. **Sosyoloji Yazıları**, Haz. H. H. Gerth ve C. Wright Mills. Çev. Taha Parla, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1986, s. 4.

mânevi ya da kültürel etkinlikler üreten insanların tüm yaptıklarıyla oluşmuştur. Bu yaklaşım biçimine - Alman sosyolojisi - göre, tarihle ilgili olan bilim özeline bilimdir. Bu anlayışa göre, konusu toplum ya da tarih olan bilimler kendilerine has yöntemleriyle kurulmalı, tabiat bilimlerine bağlı olmamalıdır.

Güngör'ün düşünce yapısının oluşmasında Mümtaz Turhan ve Sabri Ülgener'in önemli etkisi olmuştur.

Özellikle Weber'in yöntem anlayışının oluşmasında ise Rickert'in (13) önemli etkisi olmuştur, diyebiliriz.

Rickert'e göre tabiat bilimlerinin konusu değerlere yabancı, kendiliklerinden hiçbir anlamı olmayan gerçek olaylardır; bu bilim türü deneyin verilerinin somut kavramlarıyla açıklanabilirler. Kültür bilimlerinin konusu anlamlı şeylerdir. Bu bakımdan "**kültür bilimleri açıkca değerler sistemine baş vurmalıdır.**" (14).

Bilgi ve değerler sistemi ilişkisi ise sosyal bilimler metodolojisinin en önemli konularındandır.

Bilgi nesnenin insan bilincinde biçimlendirilmesi üzerine kurulur. Bizat kurulmuş birşey olması nedeniyle, bilgimiz, nesnenin kendindeki halini, bizden bağımsız mahiyetini veremez.

Bize bu "**kurma olanağını sağlayan mantık formları ise a priori olduklarından her türlü bilginin ve bu arada bilimsel bilginin de olanağını sağlayan önbelirleyicilerdir (predeterminante).**" (15)

Birer bilgi etkenliği olan kültür ve tabiat bilimleri mantık predeterminante'ları bakımından aynı temellere sahiptirler.

Tabiat bilimlerinin ilgisi ele aldığı konuları bir genellik tasarımı altında bilmeye yöneliktir, hedefi ise bu ilgiye bağlı olarak yasalar vaz edebilmektir. Buna karşılık kültür bilimleri konuları bir defaya mahsus olan olaylara yöneliktir. Kültür bilimlerinin bu anlayışı içinde, Weber sosyologları özel kültürel değerleri olan özel bir toplumun üyesi olarak görür. Sosyoloğun sosyal olguları anlaşılır kılmak için hazırladığı kavramlar içinde yaşadığı bu toplumun değerlerine bağlıdır.

---

(13) Heinrich Rickert (1863 - 1936). Alman filozofu, tabiat bilimleri - kültür bilimleri arasındaki ayırimdan yola çıkarak yeni bir öğretiyi geliştirmeyi amaçlamıştır. Başlıca eserleri: **Bilginin Konusu** 1892, **Kültür Bilimi ve Tabiat Bilimi**, 1899, **Çağdaş Kültürün Filozofu Olarak Kant** 1924'dır.

(14) ERGUN, Doğan. **Sosyoloji ve Tarih**, İstanbul, Der Yayınları, 2. Baskı, 1982, s. 95.

(15) ÖZLEM, Doğan. **Max Weber'de Bilim ve Sosyoloji**, İstanbul, Ara Yayıncılık, 1990, s. 33.

Weber eşyanın beyin üzerinde bir damga bastığını reddeder. **"Weber'e göre dış dünyanın algılanması bir damga ile değil fenomenlerin içinden bazılarının seçilmesi ile oluşur."** (16)

Weber'e göre tüm kültür bilimlerinin ortak ideali, her dönemde ayrı bir renge bürünen tarihe ait olan gerçekliği aydınlatmak olmalıdır.

Tarih ile sosyolojinin yakınlığını sözkonusu ettik fakat bütün ortak yanlarına rağmen sosyolojiyi, tarihten ayıran temel yön, sosyolojinin tüm tarihsel panorama konusunda olup bitenlerin dayandığı kurallar hakkında bilgi peşinde olmasıdır.

Sosyoloji ile tarihin ortak yanlarının ve farklılarını vurguladıktan sonra E. Güngör'ün tarih konusundaki temel görüşlerine geçebiliriz.

Her ne kadar Türkiye'de Max Weber geleneği Sabri Ülgener ile başlatılırsa da bu geleneğin köklerini Ziya Gökalp'e kadar götürebiliriz.

"Gökalp 1920'lerden önce büyük ölçü de Weber'in görüşlerini hatırlatan iktisadî zihniyet ve ahlâk normlarına temas etmiştir." (17)

Biz yazımızda Ziya Gökalp - Weber ya da Sabri Ülgener - Weber kıyaslamasını yapmadık. Daha çok Erol Güngör - Max Weber karşılaştırması üzerinde durduk.

Güngör'e göre tarihin subjektif yorumu her zaman yapılmıştır. **"Objektif araştırmaların yapılması subjektif ideolojik tarih yorumlarını hiç bir zaman önlemez. Her zaman için bu araştırmaları şu veya bu neticesini kendileri açısından yorumlayacak şahıslar veya gruplar çıkacaktır... Tarihten asıl kastedilen şey bu olguların bir mânâ ifade edecek şekilde yorumlanmasıdır. Tarih meselesinde yapılacak iş subjektifin yerine objektifi hakim kılmak değil, subjektif yorumların bir kısmına imkan verip bir kısmını engellemeyi kaldırmaktır."** (18)

Erol Güngör'ün **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Türk Kültürü ve Milliyetçilik, İslâm'ın Bugünkü Meseleleri** gibi çalışmaları aslında tarihî sosyolojinin en güzel örneklerindedir.

Güngör'e göre sosyolojinin gerçek kurucusu ve pîri Max Weber'dir. Weber ilmî sosyolojinin kurucusu olarak, insanlığın geleceği konusunda

(16) MARDİN, Şerif. **Siyasal ve Sosyal Bilimler**, Makaleler 2, Derleyenler: Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990, s. 102.

(17) TÜRKDOĞAN, Orhan. "Türkiye'de Weber'ci Görüşler." **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 36, 1985, s. 5.

(18) GÜNGÖR, Erol. **Dünden Bugünden**, Ankara, Mayaş Yayınları, 2. Baskı, 1984, ss. 15 - 16.

Marks gibi çok parlak bir şema çizmemiş "**kendi fikirlerini benimseyenler için bir cennet vadetmemiş**" (19) bu nedenle de meslekten olmayanlar tarafından çok az tanınmıştır.

SONUÇ

Rickert, Weber ve Güngör tarihin kendine göreliliğini temellendirmek isterler.

Rickert için duyular dünyası sonsuzdu; hiç bir bilgi de bu sonsuzu kucaklayamaz. Bu güçlüğü aşabilmek için, bilimler ya fizik gibi, yalnız genel olanı, yalnız tekrarlananı dikkate alırlar ya da tarih gibi gerçekler arasında yalnız bizi ilgilendirenleri, yalnız değerlerle ilgisi olanları seçerler. Kısaca birbirinden farklı iki tür bilim vardır. **a)** Tabiat bilimleri, amacı; kanunlar bulmaktır, **b)** Kültür bilimleri, tekrarı olmayan olayları ele almaktır.

Güngör, Weber gibi hissedilir dünyanın sonsuzluğunu, değerlere göre bir seçim yapmak gerektiğini kabul eder. Sosyolog, tabiat bilimine dayananların peşin - hükümlerini yıkar, bir metod ileri sürer, ilmin determinizmi içinde insan hürriyetini ortaya koyar (20). Hissedilir dünya, her türlü toptancı açıklamaya yan çizer. Tabiat bilimlerinde tekrarı olan şeyler bizi ilgilendirir, oysa kültür alanında nitel gerçeklerle karşı karşıyayız ve bunlar bizi özel yönleriyle de ilgilendirirler. Kültür bilimlerinden bazıları kanunlar koysa da bunlar kısmîdir. Çünkü hareket noktası keyfidir. Tarih ancak bu kaçınılmaz sınırların şuuruna vardığı ölçüde pozitiftir. Tarih reelin ancak bir kısmını aydınlatan, sebep - netice ilişkilerini aydınlatabilir.

Weber'de tarihî merakın kökenlerini ya da araştırmalarının hareket noktasını, kapitalist medeniyetleri - onu tarihte eşsiz kılan karakteri - oluşturur. Güngör'de ise tarihî merakın köklerini, Türk medeniyeti, bu medeniyetin İslâmiyet öncesi ve sonrası durumu oluşturur.

Her ikisinin de tarihî merakı uzun devirleri kapsar. Onların merakı

(19) GÜNGÖR, Erol. "Ufkumuzda Bir Aydınlık", **Türk Edebiyatı Dergisi**, Sayı: 104, Haziran 1982, ss. 14 - 15.

(20) Bu konuda Mayıs 1953 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Gurvitch'in **Sosyal Determinizmin Çeşitleri ve İnsan Hürlüğü** üzerinde verdiği altı konferansa bakılabilir. Bu konferansları 1958 yılında; N. Şazi Kösemihal Türkçe'ye çevirmiş, konferansların genişletilmiş bir şekli de 1955 yılında G. Gurvitch'in **Determinisme Sociaux et Liberté Humaine** adlı eserinin içinde yer almıştır.

sadece dinin değil, siyasî ve sosyal faktörlerin rolünü de tahlile yönelmiş-
tir. Weber'le Güngör'ün sosyolojileri tarihî bir sosyolojidir. Bu sosyoloji-
de Weber batı medeniyetlerinin orijinalitesine doğru yönelmişken, Gün-
gör, Türk - İslâm toplumlarına ve Türk - İslâm medeniyetlerinin orijinali-
tesine yönelmiştir.

Tarihte ve sosyolojide realite ne kadar objektif olarak alınırsa alın-
sın, tarihçi ya da araştırmacı realite hakkında ancak fragmanter bir bilgi sa-
hibi olabilir. Yani sosyal realitenin yorumu ancak başlangıçtaki subjektif
konu seçimlerimiz ve sınırlarımız içinde objektif olarak bir değer arzeder.

Her bilgi ister istemez sübjektiftir ve ilmî denen tavır zorunlu olarak
objektif olmalıdır. Weber ve Güngör ne objektiviteyi sübjektiviteye, ne de
sübjektiviteyi objektiviteye feda ederler. Weber ve Güngör ilmî çalışmala-
rının birer yönünü ihmal eden bu tek yönlü tutumların her ikisine de ay-
nı şiddetle karşı çıkarlar. Çünkü birbirlerine zıd olmakla beraber, ikisi de
(objektiflik ve sübjektiflik) ilmî çalışmanın bütününe meydana getirmek-
tedir.

